

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/64605,Polsko-umiej-byc-wdzieczna-Swiety-Jan-Pawel-II-o-Ojczyźnie.html>

Jan Paweł II podczas swojej ostatniej pielgrzymki (do Lourdes, 14-15 VIII 2004 r.)

ARTYKUŁ

Polsko, umiej być wdzięczna! Święty Jan Paweł II o Ojczyźnie

Autor: MILENA KINDZIUK 19.08.2022

Kiedy Jan Paweł II 19 sierpnia 2002 r. opuszczał swój kraj, powiedział: Ojczyzno moja kochana, Polsko, [...] Bóg Cię wywyższa i wyszczególnia, ale umiej być wdzięczna! Raz jeszcze potwierdził, jak ważny jest dla niego patriotyzm.

Za każdym razem, gdy przybywał do Ojczyzny, dawał wyraz ogromnej do niej miłości. Ale też kierował do nas patriotyczne przesłanie – aktualne również dziś. Do końca też myślał i pisał po polsku. Ostatnie słowa: *Pozwólcie mi odejść do domu Ojca!* także wypowiedział w języku ojczystym.

Nie można stwarzać fikcji wolności

O Polsce Jan Paweł II mówił niemal wszędzie, przy okazji różnych wystąpień, spotkań, przemówień.

Ostatnie słowa: "Pozwólcie mi odejść do domu Ojca!" także wypowiedział w języku ojczystym.

A nawet w czasie niedzielnych rozważań po modlitwie Anioł Pański, o czym świat mógł się przekonać chociażby 13 grudnia 1981 r., gdy po wprowadzeniu przez dyktaturę Wojciecha Jaruzelskiego stanu wojennego w Polsce papież apelował:

„Nie może być przelewana polska krew, bo zbyt wiele jej wylano, zwłaszcza w czasie ostatniej wojny. Trzeba uczynić wszystko, aby w pokoju budować przyszłość Ojczyzny”.

Pięć dni później zaś, 18 grudnia, wystosował list do gen. Wojciecha Jaruzelskiego, domagając się zaprzestania rozlewu krwi:

"Wydarzenia ostatnich dni, wiadomości o zabitych i rannych Rodakach w związku ze stanem wojennym wprowadzonym od 13 grudnia nakazują mi zwrócić się do Pana Generała z usilną prośbą i zarazem gorącym apelem o zaprzestanie działań, które przynoszą ze sobą rozlew polskiej krwi."¹

Papież przypominał, że w ostatnich dwustu latach Polacy doznali wielu krzywd, rozlano też wiele polskiej krwi, dlatego pisał:

"w tej perspektywie dziejowej nie można dalej rozlewać polskiej krwi; nie może ta krew obciążać sumień i plamić rąk Rodaków. Zwracam się do Pana, Generale, z usilną prośbą i zarazem gorącym wezwaniem, ażeby sprawy związane z odnową społeczeństwa, które od Sierpnia 1980 r. były załatwiane na drodze pokojowego dialogu, wróciły na tę samą drogę. [...] Ogólnoludzkie pragnienie pokoju przemawia za tym, ażeby nie był kontynuowany stan wojenny w Polsce. Kościół jest rzecznikiem tego pragnienia. [...] Zwracam się do Pańskiego sumienia, Generale, do sumień wszystkich tych ludzi, od których zależy w tej chwili decyzja." ²

Papież mówił *o nas i za nas*. A kiedy w 1983 r. przybył do Polski pogrążonej jeszcze w stanie wojennym, występował w roli pocieszyciela, kogoś, kto pragnie przywrócić nadzieję i chce się solidaryzować z tymi, którzy w jakikolwiek sposób cierpią.

„Niełatwa jest ta polska ziemia, nasza Ojczyzna. Można powiedzieć, że na przestrzeni swoich tysiącletnich dziejów nie przestawała być ziemią wielorakiego wyzwania. To wyzwanie w pewnych okresach przynosiło jej wielkość i sławę. W innych - łączyło się z cierpieniem, co więcej: z zagrożeniem, czasami wręcz śmiertelnym” - mówił Jan Paweł II podczas II pielgrzymki do ojczyzny (1983 r.)

Nie mogę odwiedzić wszystkich chorych, więzionych i cierpiących. Lecz proszę, by duchowo byli blisko mnie – wyznał w katedrze warszawskiej. Przy powitaniu na lotnisku zapewniał zaś:

„Osobiście zawsze uważałem, że nawiedzenie Ojczyzny w tej historycznej okoliczności jest nie tylko wewnętrzną potrzebą mego serca, ale także moją szczególną powinnością jako Biskupa Rzymu. Uważam, że powinienem być z moimi Rodakami w tym wzniosłym – a zarazem trudnym momencie dziejów Ojczyzny. [...] Pokój Tobie, Polsko! Ojczyzno moja!”³

W czasie drugiej pielgrzymki do Ojczyzny w homiliach papieża uderzały jego bezbłędna znajomość spraw polskich i doskonale wycucie aktualnych problemów. Stąd tak liczne odwołania do ideałów Sierpnia '80, do odnowy moralnej. *Tylko zwycięstwo moralne może wyprowadzić społeczeństwo z rozbicia i przywrócić mu jedność*⁴ – przypominał w homilii podczas Mszy św. na Stadionie Dziesięciolecia z udziałem trzystutysięcznej rzeszy wiernych.

"I chociaż życie w Ojczyźnie od 13 grudnia 1981 r. zostało poddane surowym rygorom stanu wojennego [...] – to przecież nie przestaję ufać, że owa zapowiadana wielokrotnie odnowa społeczna, według zasad wypracowanych w takim trudzie w przełomowych dniach sierpnia 1980 r. i zawarta w porozumieniach, dojdzie stopniowo do skutku."⁵

- mówił w czasie spotkania z władzami PRL w Belwederze.

W Katowicach zaś akcentował wartość pracy ludzkiej i sprawiedliwości społecznej. Podkreślał, że *człowiek pracujący jest nie tylko narzędziem produkcji, ale podmiotem; podmiotem, który w całym procesie produkcji ma pierwszeństwo przed kapitałem*⁶. Na Jasnej Górze przywołał słowa, które wypowiedział w tym miejscu w roku 1979: *tutaj zawsze byliśmy wolni*⁷.

Mówił o nas i za nas. A kiedy w 1983 r.
przybył do Polski pogrążonej jeszcze w stanie

wojennym, występował w roli pocieszyciela, kogoś, kto pragnie przywrócić nadzieję i chce się solidaryzować z tymi, którzy w jakikolwiek sposób cierpią.

Słowa wypowiedziane przez św. Jana Pawła II podczas pielgrzymek do Ojczyzny są chyba dla nas, Polaków, najbardziej wymowne i znaczące. Nawet te trudne, kiedy – tak jak w 1991 r. – papież niemal na nas krzyczał, gdy pierwszy raz po upadku PRL przybył do wolnej Polski i nie szczędził gorzkich, chwilami nawet ostrych słów.

"Nie można stwarzać fikcji wolności, która rzekomo człowieka wyzwala, a właściwie go zniewala i znieprawia. Z tego trzeba zrobić rachunek sumienia u progu III Rzeczypospolitej! – wołał mocnym głosem. – Może dlatego mówię tak, jak mówię, ponieważ to jest moja Matka, ta ziemia. To jest moja Matka, ta Ojczyzna [...]. Zrozumcie, że te sprawy nie mogą mnie nie obchodzić, nie mogą mnie nie boleć! Was też powinny boleć. Łatwo jest zniszczyć, trudniej odbudowywać."⁸

Jan Paweł II troszczył się o to, by Polacy dobrze zagospodarowali odzyskaną wolność.

Przez cały pontyfikat św. Jan Paweł II znacznie pogłębił i rozszerzył rozumienie miłości do Ojczyzny. Jak pisał w książce *Pamięć i tożsamość*: "Ojciec jest tym, który wraz z matką daje życie nowej istocie ludzkiej. Ze zrodzeniem przez ojca i matkę wiąże się pojęcie ojcowizny, które stanowi tło dla terminu: ojczyzna"

Piętnował *życie według ciała*, które powoduje kryzys etyczny i moralny oraz prowadzi do rozwoju *antywilizacji*. Sprzeciwiał się konsumpcjonizmowi: *pieniądz, bogactwo i różne inne wygody tego świata przemijają, a zatem nie mogą być naszym celem ostatecznym*⁹. Krytykował relatywizm i szerzenie kłamstwa – także przez media.

Z pewnością bez precedensu pozostają słowa papieża Polaka wypowiedziane w polskim parlamencie w 1999 r. Pierwszy raz w historii Polski bowiem i pierwszy raz w historii świata Ojciec Święty wygłosił przemówienie do posłów i senatorów. Dziękował *Panu historii* za [...] *kształt polskich przemian*, ale też przestrzegał przed sprzymierzeniem się demokracji z relatywizmem etycznym, bo demokracja bez wartości łatwo przemienia się w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm. Przypominał, że

"wykonywanie władzy politycznej czy to we wspólnocie, czy to w instytucjach reprezentujących państwo powinno być ofiarną służbą człowiekowi i społeczeństwu, nie zaś szukaniem własnych czy grupowych korzyści z pominięciem dobra wspólnego całego narodu." ¹⁰

Z tak wyraźnym, mocnym przesłaniem dobrze współgrało papieskie zapewnienie, że w jego sercu i modlitwach Polska i Polacy zajmują miejsce szczególne. I wcale nie był to wyraz jedynie ogromnej nostalgii ani sentymentalizmu. Dla Jana Pawła II Ojczyzna nie była pojęciem abstrakcyjnym.

"Nie będzie jedności Europy, dopóki nie będzie ona wspólnotą ducha" stwierdził Jan Paweł II w Gnieźnie podczas swej VI wizyty w ojczyźnie (1997 r.)

Patriotyzm według Jana Pawła II

Przez cały pontyfikat św. Jan Paweł II znacznie pogłębił i rozszerzył rozumienie miłości do Ojczyzny. Jak pisał w książce *Pamięć i tożsamość: Ojciec jest tym, który wraz z matką daje życie nowej istocie ludzkiej. Ze zrodzeniem przez ojca i matkę wiąże się pojęcie ojcowizny, które stanowi tło dla terminu „ojczyzna”*¹¹.

W papieskich pojęciach Ojczyzny i Narodu *kryją się źródłowo uświadamiające tę prawdę słowa: ojczyzna – ojciec; naród – ród; rodzic, rodzina*¹². Takie ujęcie pozwala papieżowi na ścisłe odniesienie Ojczyzny do Ewangelii, w której słowo „Ojciec” jest przecież kluczowe.

"Służba narodowi musi być zawsze ukierunkowana na dobro wspólne, które zabezpiecza dobro każdego obywatela." - mówił Jan Paweł II podczas wizyty w polskim sejmie (1999 r.)

Jan Paweł II nie zatrzymał się jednak na samym tylko ojcostwie. Zwracał uwagę, że w Biblii Ojciec przynosi światu *szczególną ojcowiznę, niezwykle dziedzictwo*, czyni to jednak za pośrednictwem kobiety, która jest matką:

„Całe chrześcijaństwo w swym uniwersalnym wymiarze jest tą ojcowizną, w której bardzo znaczący jest udział Matki”.

I właśnie matką jest dla papieża Ojczyzna. Mówił o tym wprost, m.in. w Kielcach podczas swej czwartej pielgrzymki do Polski w 1991 r.

O tym, że patriotyzm nie jest dla papieża pojęciem abstrakcyjnym, świadczy mocne osadzenie go w teologii i powiązanie z Dekalogiem. Tak bowiem jak czwarte przykazanie nakazuje czcić ojca i matkę, tak to samo przykazanie wymaga troski o Ojczyznę. Papież wprost mówi, że patriotyzm ma wartość moralną i że *wchodzi w zakres czwartego przykazania, które zobowiązuje nas, aby czcić ojca i matkę*¹³.

**"Ojczyzno moja kochana, Polsko!
Bóg Cię wywyższa i
wyszczególnia, ale umiej być
wdzięczna!". Tymi słowami z
Dzienniczka Siostry Faustyny
pragnę was pożegnać, drodzy
bracia i siostry, moi rodacy!
Obejmuję spojrzeniem duszy całą
Ojczyznę. Fragment
pożegnalnego przemówienia Jana
Pawła II podczas ostatniej VIII
podróży do ojczyzny (2002 r.). Na
zdjęciu konsekracja świątyni
Bożego Miłosierdzia w Krakowie-
Łagiewnikach**

Tak rozumiana miłość do Ojczyzny pozwala głębiej pojąć postawy poświęcenia dla niej życia czy podejmowanie wyrzeczeń. Pozwala także lepiej poznać motywy działania wielu patriotów na przestrzeni dziejów, np. ks. Ignacego Skorupki i bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Potrzeba takich działań zrodziła się właśnie z patriotycznych pobudek, ale rozumianych w głębszej, ewangelicznej perspektywie.

Niech zapanuje duch miłosierdzia, bratniej solidarności, zgody i współpracy oraz autentycznej troski o dobro naszej Ojczyzny. Mam nadzieję, że pielęgnując te wartości, społeczeństwo polskie, które od wieków przynależy do Europy, znajdzie właściwe sobie miejsce w strukturach Wspólnoty Europejskiej. Fragment pożegnalnego przemówienia Jana Pawła II podczas ostatniej VIII podróży do ojczyzny (2002 r.). Na zdjęciu modlitwa papieża w Kalwarii Zebrzydowskiej

W takim zresztą kontekście Jan Paweł II o tym wielokrotnie mówił, jak choćby wtedy, gdy w czerwcu 1999 r., poświęcając pomnik Armii Krajowej w Warszawie albo nawiedzając cmentarz bohaterów Bitwy Warszawskiej w Radzyminie, przypominał o obowiązku pamięci o heroizmie naszych przodków.

Wreszcie, miłość do Ojczyzny i patriotyzm Jana Pawła II obejmują również miłość do ojczystej kultury. Ojcowizna to dla papieża także dziedzictwo duchowe, narodowa kultura, tradycja.

Żegnając się z Polską, pragnę was wszystkich, drodzy rodacy, serdecznie pozdrowić. Tak wielu mnie oczekiwało, tak wielu pragnęło się ze mną spotkać. Nie wszystkim było to dane. Fragment pożegnalnego przemówienia Jana Pawła II podczas ostatniej VIII podróży do

**ojczyzny (2002 r.). Na zdjęciu
wierni (których przybyło ponad
milion) podczas mszy papieskiej
na krakowskich Błoniach**

Jestem synem Narodu – mówił – który przetrwał najstraszliwsze doświadczenia dziejów, którego wielokrotnie sąsiedzi skazywali na śmierć – a pozostał przy życiu i pozostał sobą. Zachował własną tożsamość i zachował pośród rozbiorów i okupacji własną suwerenność jako Naród – nie biorąc za podstawę jakiegokolwiek inne środki fizycznej potęgi, ale tylko własną kulturę, jaka się okazała w tym przypadku potęgą większą od tamtych potęg.¹⁴

Patriotyzm to dla papieża również troska o kulturę, a więc przede wszystkim troska o język, który pozwala przekazać prawdę o świecie i o sobie samym, a także komunikować się z innymi – co służy wymianie myśli i głębszemu poznaniu prawdy, a przez to samo również pogłębianiu i gruntowaniu własnej tożsamości. Język pomaga wyrażać kulturę, ona zaś jest warunkiem istnienia narodu.

W kontekście miłości do Polski przywoływał dzieła polskiej literatury pięknej, m.in. Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego, najbardziej znane utwory literackie XIX w., dzieła wybitnych romantyków: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego, Cypriana Kamila Norwida. Wielokrotnie podkreślał, że to właśnie polska kultura pozwoliła Ojczyźnie odzyskać niepodległość.

Patriotyzm to nie tylko *umiłowanie tego, co ojczyste, umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego*, lecz również *miłość, która obejmuje dzieła rodaków i owoce ich geniuszu*¹⁵. W tym kontekście papież przywoływał w Gnieźnie w 1979 r. polską pieśń religijną – Bogurodzicę, przypominając, że jest ona *najstarszym pomnikiem polskiej literatury* i tłumacząc zarazem, że nie jest tylko pieśnią, lecz

*równocześnie wyznaniem wiary, jest polskim symbolem, polskim Credo [...]. Główne prawdy wiary i zasady moralności weszły w nią¹⁶. W książce *Pamięć i tożsamość* Jan Paweł II dodał, że Bogurodzica stała się hymnem narodowym, który jeszcze pod Grunwaldem prowadził zastępy polskie i litewskie do walki z Krzyżakami¹⁷.*

W kontekście miłości do Polski papież przywoływał również dzieła polskiej literatury pięknej, m.in. Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego, najbardziej znane utwory literackie XIX w., dzieła wybitnych romantyków: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego, Cypriana Kamila Norwida. Wielokrotnie podkreślał, że to właśnie polska kultura pozwoliła Ojczyźnie odzyskać niepodległość w 1918 r.

Jan Paweł II łączy się duchowo z wiernymi biorącymi udział w wielkopiątkowej Drodze Krzyżowej 25 III 2005 r. Papież nie mógł uczestniczyć w tej ceremonii ze względu na stan zdrowia, zmarł tydzień później w sobotę 2 IV 2005 r., o godz. 21:37

*Widać, że w obrębie pojęcia „ojczyzna” zawiera się jakieś głębokie sprzężenie pomiędzy tym, co duchowe, a tym, co materialne, pomiędzy kulturą a ziemią¹⁸– stwierdził. Trawestując słowa Norwida, wielokrotnie przypominał: *Ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek¹⁹*, i dlatego ciągle w swoich przemówieniach do rodaków przywoływał utwory literackie, które ukazują bohaterskie postawy Polaków walczących o wolność Ojczyzny, zdolnych do największych ofiar w imię miłości do niej i dobrze rozumianego patriotyzmu.*

Oczywiste jest w tym kontekście, że papież dostrzegał nierozzerwalny związek pojęcia patriotyzmu z narodem. Wyraźnie pisał w książce *Pamięć i tożsamość: *Naród i ojczyzna pozostają rzeczywistościami nie do zastąpienia.*²⁰*

Ostatnie chwile Jana Pawła II w Polsce, tuż przed lotem powrotnym do Rzymu (2002 r.)

Warto jeszcze wspomnieć, że pojęcie Ojczyzny było papieżowi bliskie od czasów jego młodości. Jeszcze jako kard. Karol Wojtyła pisał w poemacie *Mysząc Ojczyzna* z 1974 r.:

Ojczyzna – kiedy myślę – wówczas wyrażam siebie i zakorzeniam,
mówi mi o tym serce, jakby ukryta granica, która ze mnie przebiega ku innym,
aby wszystkich ogarniać w przeszłość dawniejszą niż każdy z nas:
z niej się wyłaniam... gdy myślę Ojczyzna – by zamknąć ją w sobie jak skarb.²¹

Trzeba przywołać na nowo jego słowa: *Polsko, umiej być wdzięczna!*

Tekst pochodzi z numeru 10/2018 „Biuletynu IPN”

1. Apel Jana Pawła II do gen. Jaruzelskiego, 18 grudnia 1981 roku, o powrót do pokojowego dialogu władzy ze społeczeństwem i zaprzestanie rozlewu krwi, [w:] Jan Paweł II, Prymas i Episkopat Polski o stanie wojennym. Kazania, listy, przemówienia i komunikaty, Londyn 1982, s. 69-70; por. P. Raina, Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów

1945-1989, t. 3: Lata 1975-89, Londyn 1982, s. 254.

2. Apel Jana Pawła II..., s. 70.

3 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone na lotnisku Okęcie, Warszawa, 16 VI 1983 r., [w:] *Jan Paweł II w Polsce 1979, 1983, 1987*, Warszawa 1989, s. 284-285.

4 Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia, Warszawa, 17 VI 1983 r., [w:] *Jan Paweł II w Polsce...*, Warszawa 1989, s. 321.

5 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone podczas spotkania z władzami PRL w Belwedercu, Warszawa, 17 VI 1983 r., [w:] *Jan Paweł II w Polsce...*, Warszawa 1989, s. 300.

6 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone po Mszy św. odprawionej na lotnisku w Muchowcu, Katowice, 20 VI 1983 r., [w:] *Jan Paweł II w Polsce...*, Warszawa 1989, s. 414.

7 Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na Jasnej Górze, Częstochowa, 19 VI 1983 r., [w:] *Jan Paweł II w Polsce...*, Warszawa 1989, s. 366.

8 Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na lotnisku w Masłowie, Kielce, 3 VI 1991 r., „L'Osservatore Romano” 1991, nr specjalny, s. 38.

9 Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na stadionie OSiR-u, Plock, 7 VI 1991 r., „L'Osservatore Romano” 1991, nr specjalny, s. 82.

10 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone w parlamencie RP, Warszawa, 11 VI 1999 r., [w:] *Jan Paweł II, Polska 1999. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1999, s. 108.

11 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 74.

12 G. Ryś, *Ojczyzna i naród w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] *Aspekt wychowawczy umiłowania Ojczyzny i Narodu w myśli Papieża Jana Pawła II*. Materiały XVII Ogólnopolskiego Forum Szkół Katolickich, Częstochowa 2006, s. 37.

13 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość...*, s. 71.

14 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone w siedzibie UNESCO, Paryż, 2 VI 1980 r., [w:] *Jan Paweł II, Nauczanie papieskie*, 1980, t. III, 1, Poznań - Warszawa 1985, s. 732.

15 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość...*, s. 71-72.

16 Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego wygłoszone podczas spotkania z młodzieżą, Gniezno, 3 VI 1979 r., [w:] *Jan Paweł II, Nauczanie papieskie*, 1979, t. II, 1, Poznań 1990, s. 611.

17 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość...*, s. 88.

18 *Ibidem*, s. 67.

19 C.K. Norwid, *Memorial o młodej emigracji*, [w:] *idem, Pisma wybrane*, t. 4, oprac. J.W. Gomułki, Warszawa 1968, s. 451.

20 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość...*, s. 73.

21 K. Wojtyła, *Myśląc Ojczyzna*, [w:] *idem, Poezje i dramaty*, Kraków, 1987, s. 92.

COFNIJ SIĘ